

Ticari ve Finansal Açıklığın Kamu Büyüklüğü Üzerindeki Etkisi: Avrasya Ekonomik Birliği Ülkeleri Üzerine Bir Analiz

Candan YILMAZ¹

Gizem AKBULUT²

Hümeyra UĞURLU³

Abstract

The phenomenon of globalization leads to increase the mobility of production factors, especially capital among countries. In this case, countries implementing liberalization policies in the international arena are confronted with the risk resulting from trade openness. Governments seeking to compensate for the risks in question increase public spending. That the literature relating to this topic are also considered pioneering study by Cameron was first investigated in more detail by Rodrik. In recent years, studies are carried out by many economists in order to uncover the relationship between the government size and openness. Studies have used different variables for representing the government size. One of the variables commonly used is the public expenditures. In addition to this, it is seen that the financial openness affects the government size. According to the hypothesis that expresses the relationship between external openness and public expenditures which is called 'compensation hypothesis' in the literature, risks resulting from increasing trade openness is rising public expenditures. In this context, the aim of study is to identify the impact of the openness and financial openness on government size. In the empirical part of the study, share of export-import in the total GDP as a indicator of the openness and the share of FDI in GDP as a indicator of financial openness dates are used as independent variables in the model. As a indicator of the the government size, the share of public expenditures in GDP has been included in the model as the dependent variable. In the study, relationship between public expenditures and trade-financial openness is tested in fixed effects model method by using 1992 - 2014 period of Eurasian Economic Union member states's economies panel data. Results of the research shows that it is a positive correlation between public expenditures and trade openness, while a negative relationship between public expenditures and financial openness.

Keywords: Government Size, External Openness, Fixed Effects Model

---

¹Res. Asst, Gumushane University, Faculty of Political Sciences, Department of Public Finance, candanyilmaz@hotmail.com.

²Res. Asst, Gumushane University, Faculty of Political Sciences, Department of Economics, gizemakbulut@gumushane.edu.tr.

³Res. Asst, Gumuhane University, Faculty of Political Sciences, Department of Public Finance, h_ozkurt_@hotmail.com.

JEL Classification Codes: H10, F43, C10

1.GİRİŞ

Küresel gelişmelerle birlikte teknolojiye yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin hızla piyasalaşması da geleneksel kamu harcama anlayışında değişikliklere neden olmuştur. Kamu harcamalarının temelini oluşturan tam kamusal mallar, yarı kamusal mallar, toplumda pozitif dışsallığı olan devlet tarafından üretilen ya da sunulan özel mallar gibi kategorilerde yer alan harcamalar farklılaşmış veya değişmiştir. Küreselleşme olgusu ile değişen kamu harcama yapısı ve bu dönemde sermayenin küresel sistem içerisindeki hareketinin artması, ülkelerin dışa açılmasına neden olmuştur. Bu durumda dışa açılma politikasını benimseyen ülkeler, çeşitli risklere maruz kalmış ve bu riskleri bertaraf etmek amacıyla kamusal müdahaleleri artırmışlardır.

Son yıllarda iktisat literatüründe ülkelerin dışa açılma süreçleriyle birlikte açıklığın kamu büyüklüğü üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Bu bağlamda ticari açıklığın kamu büyüklüğü üzerindeki etkisini inceleyen öncü çalışma Cameron (1978) tarafından yapılmıştır. Cameron (1978), ticari açıklığın yapısal özelliklerini dört aşamada anlatmıştır. Dışa açık bir ekonomiye sahip ülkede öncelikle sanayi yoğunlaşmasının düzeyi artmaktadır. Bu gelişme sendikalaşmanın artmasına, toplu sözleşmelerin kapsamının genişlemesine ve iş gücü konfederasyonlarının gücünün artmasına neden olmaktadır. Son olarak da geçim yardımlarına yapılan harcamalarının artması kamu ekonomisinin genişlemesine yol açmaktadır. Bu görüşü destekler nitelikte Rodrik (1998)'e ülkelerin dışa açıklıkları arttıkça kamu harcamalarına olan talepleri de artmaktadır. Yazar bunun gerekçesi olarak, dışa açılmanın getirmiş olduğu ani durma risklerine karşı daha güçlü bir kamu kesimine olan ihtiyacın, kamu kesiminin büyümesine sebep olduğunu belirtmektedir.

Ekonomiler dışa açıldıkça dış riskler de artmakta bununla birlikte kamu harcamaları da artmaktadır. Çünkü devletin, küreselleşme olgusu tarafından tetiklenen krizler ve durgunluklar karşısında kayıtsız kalmasının, işsizlik ve gelir azalışı şeklinde ekonomiye getireceği yükler artmaktadır. Bu sebeple gelir eşitsizliklerine karşı koymak ve piyasada meydana gelen aksaklıklara karşı devlet daha fazla risk üstlenmekte ve bu riski bertaraf etmek amacıyla daha fazla harcamaya yönelmektedir (Schulze and Ursprung, 1999: 300).

Bu çalışma Soğuk Savaşın bitmesi ve ardından 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlıklarını yeni kazanan Orta Asya ve Kafkasya Cumhuriyetlerinde ticari ve finansal açıklığın kamu büyüklüğü üzerindeki

etkisinin 1992 – 2014 döneminde geçerli olup olmadığını test etmeyi amaçlamaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ticari ve finansal açıklığın kamu harcamaları üzerindeki etkisini test eden çalışmaların literatür özeti verilmiş, üçüncü bölümünde çalışmada kullanılan veri seti sunulmuş, dördüncü bölümde ekonometrik yöntem ve yöntemden elde edilen ampirik bulgular ortaya konulmuş ve son olarak çalışmanın sonuçları değerlendirilmiştir.

2. Literatür Taraması

Literatürde kamu büyüklüğü ile ticari açıklık arasındaki ilişkiyi inceleyen öncü çalışmalardan Cameron (1978), 1960-1975 dönemine ilişkin 18 görece gelişmiş kapitalist ülke incelenmiştir. Regresyon analizi sonucu elde edilen bulgulara göre ticari açıklık, kamu büyüklüğünün en önemli belirleyicilerinden biridir. Yani güçlü bir pozitif ilişki bulunmuştur.

Cameron (1978) çalışmasının ardından konuya ilişkin en detaylı ampirik çalışma Rodrik (1998) tarafından yapılmıştır. Çalışmada 23 OECD ülkesine ait yatay kesit verileri kullanılarak kamu büyüklüğü ile ticari dışa açıklık arasındaki ilişki incelenmiştir. Örneklem dönemi 1990-92 ve 1985-89 yıl ortalamaları alınarak ikiye ayrılmıştır. Kamu büyüklüğünü temsilen kamu harcamalarının GSYH içerisindeki payı ve ticari dışa açıklığın temsili olarak da toplam ticaretin (ihracat+ithalat) GSYH içerisindeki payı verileri kullanılmıştır. Yatay kesit regresyon analizi sonucu elde edilen bulgulara göre kamu büyüklüğü ile ticari dışa açıklık arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Garret (2001), ticari açıklık ile merkezi kamu harcamaları ve genel kamu tüketimi arasındaki ilişkiyi 96 ve 113 ülkeden oluşan gruplar için, 1985–1995 dönemi ortalamalarını yatay kesit analizini kullanarak test etmiştir. Çalışmada, ticari açıklığın hem kamu harcamalarını hem de kamu tüketimini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Balle ve Vaidya (2002), Amerika Birleşik Devletleri (ABD) eyaletleri için telafi hipotezinin geçerli olup olmadığını yatay kesit analizi ile test etmişlerdir. Ticari açıklık değişkeni, 1987– 1994 dönemi ortalamaları ile analize sokulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular ticari açıklık ile toplam kamu büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki olduğu yönündedir.

İslam (2004), Avusturya, Kanada, İngiltere, Norveç, İsveç ve ABD ülkelerine yönelik ticari açıklık ile kamu büyüklüğü arasındaki ilişkinin varlığını test etmek amacıyla sınır testi (ARDL), uzun dönem parametreleri test etmek için ise Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) yöntemi uygulanmıştır. Sınır testi yaklaşımının sonucuna göre ABD ve Kanada için kamu büyüklüğü ile ticari açıklık

arasında uzun dönemde bir ilişkinin olduğu yani telafi hipotezinin geçerli olduğu görülmüştür. Ancak hipotezin geçerliliğine ilişkin diğer ülkeler için bir ilişki bulunamamıştır. FMOLS yöntemi sonucuna göre ise Avusturya ve İsveç haricindeki ülkeler için kamu büyüklüğü ile ticari açıklık arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Liberati (2006) çalışmasının amacı 16 ülkeye ilişkin ticari açıklık, finansal açıklık ve kamu büyüklüğü arasındaki ilişkiyi araştırmaya yöneliktir. Çalışmada kamu büyüklüğü nihai kamu harcamalarının GSYH'ye oranı, ticari açıklık ihracat-ithalat toplamının GSYH'ye oranı şeklinde ve finansal açıklık ise Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) ve Portföyle Yatırımları olarak tanımlanmıştır. Ampirik çalışmanın sonucunda finansal açıklık ile kamu büyüklüğü arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Ancak telafi hipotezinin geçerliliğine ilişkin bir sonuç elde edilmemiştir.

Kimakova (2009), kamu büyüklüğü ile finansal açıklık arasındaki ilişkiyi 87 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1976-2003 dönemine ait kamu tüketim harcamaları, Arellano-Bond dinamik panel veri yöntemi kullanılarak test edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, finansal açıklık ve kamu büyüklüğü arasında istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü bir ilişki olduğu, daha büyük finansal açıklığın daha büyük kamu büyüklüğüne yol açtığını göstermektedir.

Shahbaz, Rehman ve Amir (2010), Pakistan'da ticari-finansal açıklığın kamu büyüklüğü üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik yaptıkları çalışmalarında kamu büyüklüğü; kamu harcamalarının GSYH'ye oranı, ticari açıklık; ihracat-ithalat toplamının GSYH'ye oranı ve finansal açıklık ise; DYY'nin GSYH'ye oranı olarak tanımlanmıştır. Uzun dönem ilişkiye yönelik eşbütünleşme için FMOLS ve kısa dönem ilişkin için ECM yöntemi ile analiz yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre ticari açıklık arttıkça kamu harcamaları artmaktadır. Diğer taraftan finansal açıklık ile kamu büyüklüğü arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Abounoori ve Ghaderi (2011), 2000-2007 dönemi ve MENA ülkeleri için panel veri kullanılarak ticari açıklık, finansal açıklık ve kamu büyüklüğü arasındaki ilişki incelenmiştir. Tahmin edilen sabit etkiler modelinin sonucuna göre telafi hipotezini destekler nitelikte kamu büyüklüğü ile ticari açıklık arasında pozitif ancak finansal açıklık ile negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

Benarroch ve Pandey (2012) çalışmasında 1972-2000 dönemini beşer yıllık periyotlara ayırarak 96 ülkeye ilişkin ticari açıklık ile kamu büyüklüğü arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmada kamu büyüklüğünün göstergesi kamu harcamalarının GSYH'ye oranı ve ticari açıklığın göstergesi ise ihracat ve ithalatın

toplamının GSYH'ye oranı şeklinde tanımlanmıştır. Tahmin edilen sabit etkiler modelinin ardından Granger nedensellik analizinin sonucu elde edilen bulgulara göre ticari açıklık ile kamu büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki bulunmuşken telafi hipotezinin aksine kamu büyüklüğü arttıkça ticari açıklığın azaldığı tespit edilmiştir.

Altay ve Aysu (2013), çalışmasında küreselleşmenin kamu harcamaları üzerindeki etkisini 17 Avrupa Birliği ülkesi 15 asıl üye (Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç ve İngiltere) ve 2 yedek üye (İzlanda ve Türkiye) için incelemiştir. Küreselleşme göstergesi olarak dış ticaret ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları kullanılmış ve ülkelerin 1974–2010 yılları arasındaki verileri, panel eş bütünleşme analizine göre yorumlanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, kamu harcamaları ile küreselleşmenin göstergesi olarak modele dahil edilen dış ticaret arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğu şeklindedir.

Erauskin (2013) çalışmasında 1970–2009 dönemine ilişkin 49 ülkedeki finansal açıklığın kamu büyüklüğü ve diğer ekonomik değişkenler (tüketim-servet oranı, servet artış oranı ve refah) üzerindeki etkisi incelenmiştir. Teoriye göre kamu büyüklüğü, tüketim-servet oranı, servet artış oranı ve refah, daha yüksek bir verimlilik ve/veya daha az oynaklık yarattığı için dışa kapalı ekonomilere kıyasla açık ekonomilerde daha yüksek olacaktır. Dinamik Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) ile yapılan analizin sonucu teoriyi destekler niteliktedir. Yani finansal açıklık, kamu büyüklüğünü pozitif etkilemektedir.

Zeren ve Ergün (2013), Avrupa ülkelerinde telafi hipotezinin olup olmadığını belirlemek üzere yaptığı çalışmada ticari açıklık ve kamu büyüklüğü arasındaki nedensellik ilişkisini 1970–2011 zaman aralığında seçilmiş 15 Avrupa ülkesi için test etmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre, seçilmiş 15 Avrupa ülkesi için ticari açıklıktan kamu büyüklüğüne doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiş ve söz konusu ülkeler için elafi hipotezinin geçerli olduğu ortaya konmuştur.

Aregbeyen ve Ibrahim (2014), tarafından Nijerya için yapılan araştırmada 1970–2012 yılları çalışma dönemi olarak belirlenmiş ve ekonometrik yöntem olarak da ARDL eşbütünleşme ve nedensellik analizi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda ticari açıklıktan kamu büyüklüğüne dolaylı bir nedensellik bulunduğu ve telafi hipotezinin Nijerya için geçerli olduğu söylenebilir. Ayrıca çalışmadan elde edilen diğer bir sonuç da Nijerya hükümetinin, artan ticari açıklıktan kaynaklanan risklerdeki yükselişin etkilerini hafifletmek için kamu harcamalarını artırması gerektiğidir.

Parvizkhanlou (2014) çalışmasında 2000-2009 döneminde ECO ülkelerine ilişkin dışa açıklık, finansal açıklık ve kamu büyüklüğü arasındaki ilişki incelenmiştir. Panel veriler kullanılarak yapılan analizde kamu büyüklüğünün göstergesi kamu harcamalarının GSYH içerisindeki % payı, ticari açıklığın göstergesi olarak ithalatın toplam ticarete oranı ve finansal açıklığın göstergesi olarak da Doğrudan Yabancı Yatırımların GSYH içerisindeki % payı verisi kullanılmıştır. Sabit etkiler panel veri modelinin sonuçlarına göre ticari açıklık ile kamu büyüklüğü arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ancak finansal açıklık ile kamu büyüklüğü arasında ilişki negatif olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Zortuk ve Beşer (2014), 24 geçiş ekonomisi (Slovenya, Slovakya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, Romanya, Hırvatistan, Arnavutluk, Makedonya, Bosna Hersek, Ukrayna, Gürcistan, Moldova, Ermenistan, Kosova, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan, Azerbaycan, Kazakistan, Beyaz Rusya, Özbekistan, Türkmenistan) için 1990-2011 dönemi için yapılan regresyon analizinde, kamu kesimi büyüklüğünün yüksek olduğu geçiş ekonomilerinde dışa açıklıktan kaynaklanan risk ile kamu kesimi büyüklüğü arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğuna yönelik bir kanıt elde edilmiştir.

Genç ve Telatar (2015) çalışmasının amacı 1980-2013 döneminde Türkiye için telafi hipotezinin geçerli olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Zaman serisi verileri kullanılarak yapılan çalışmanın modelinde kamu büyüklüğü olarak kamu nihai tüketim harcamalarının GSYH içerisindeki payı ve ticari açıklığı olarak ihracat-ithalat toplamının GSYH içerisindeki payı verileri kullanılmıştır. Hata düzeltme modeli ile nedensellik ilişkisinin araştırıldığı çalışmanın sonucuna göre örneklem dönemine ilişkin telafi hipotezi Türkiye için geçerlidir. Ticari açıklıktan kamu büyüklüğüne doğru bir nedensellik mevcut olup pozitif bir ilişki bulunmuştur.

3. Veri Seti ve Yöntem

Bireyler, hane halkı, firma, ülke gibi birimlere ait yatay kesit gözlemlerinin, belli bir dönemde bir araya getirilmesi olarak tanımlanan panel veri yöntemi sürekli gelişen bir alandır (Hsiao, 2006: 7). Panel veri modellerinde, N tane birim ve her bir birime karşılık gelen T adet gözlem bulunmaktadır. Yatay kesit ve zaman serisinin bir arada kullanımına imkan sağlayan panel veri yöntemi, hem dönemlere hem de birimlere ilişkin daha fazla bilgi kullanımı sağlamaktadır (Tatoğlu, 2013: 3).

Genel olarak panel veri modeli;

$$Y_{it} = \alpha_{kit} + \beta_{kit}X_{kit} + u_{it} \quad i=1,2,\dots,N;t=1,2,\dots,T$$

(1)

şeklinde yazılmaktadır. Burada Y : bağımlı değişken, X_k : bağımsız değişkenler, α sabit parametre, β eğim parametreleri ve u hata terimi, i alt indisi birimleri (birey, firma, ülke gibi), t alt indisi ise zamanı (gün, ay, yıl gibi), ifade etmektedir. Değişkenlerin, parametrelerin ve hata terimlerinin i ve t alt indisini taşıması, panel veri setine sahip olduklarını göstermektedir (Tatoğlu, 2013: 4).

Panel veri setlerinin kullanıldığı modellerde genellikle sabit ve rassal etkiler tahmincileri kullanılmaktadır. Sabit etkiler tahmini için uygulandığı panelde yer alan her bir yatay kesit (ülke) arasındaki fark her bir yatay kesit için ayrı ayrı sabitler eklenmek suretiyle elde edilmektedir. Rassal etkiler tahmininde ise yatay kesitlerin özellikleri gözlemlenemez bu nedenle rassal etkiler hata terimlerinden elde edilmektedir. Panel veri setlerinde sabit ve rassal etkiler tahmincilerinden hangisinin tercih edileceğinin belirlenmesi için Hausman (1978) testi kullanılmaktadır. Hausman testinde $H_0 = 0$ hipotezi rassal etkiler modelinin geçerli olduğu varsayılmaktadır. Eğer Hausman testi sonucunda $H_\alpha \neq 0$ ise sabit etkiler modelinin geçerli olduğu sonucuna varılmaktadır.

Liberati (2006) çalışmasında kullanılan ekonometrik model referans alınarak geliştirilen denklem aşağıdaki gibidir;

$$ge_{t,i} = \beta_0 + \beta_1 fe_{t,i} + \beta_2 nx_{t,i} + \beta_3 p_{t,i} + \mu_{t,i}$$

(2)

Çalışmada ticari açıklık ve finansal açıklığın kamu büyüklüğü üzerindeki etkisi panel veri yöntemi ile araştırılmıştır. 1992 – 2014 dönemine ait Avrasya Ekonomik Birliği üyesi 5 ülke ekonomisine (Beyaz Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya Federasyonu) ait veriler kullanılmış ve söz konusu veriler Dünya Bankası “World Development Indicator” (WDI) veritabanından elde edilmiştir. Modelde kamu büyüklüğünün göstergesi (ge) olarak kamu harcamalarının GSYH içerisindeki % payı verisi bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Finansal açıklığın göstergesi olarak doğrudan yabancı yatırımların GSYH içerisindeki % payı (fe) dışa açıklığın göstergesi olarak ihracat-ithalat toplamının GSYH içerisindeki % payı (nx), ve kontrol değişkeni olarak da nüfus artış hızı (p) verileri modelde bağımsız değişken olarak modele dahil edilmiştir.

4. Ampirik Bulgular

Panel veri modellerinde klasik modelin (Pooled model) geçerliliği, bir başka ifadeyle birim ve/veya zaman etkilerinin olup olmadığı, F – Testi ve Breusch – Pagan Lagrange Çarpanı testi ile belirlenmektedir.

Tablo 1: F – Testi İstatistik Sonuçları

F – İstatistiği	27.04
Prob. Değeri	0.0000**

** 0.05 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 2: Breusch – Pagan Lagrange Çarpanı Testi Sonuçları

X ² İstatistik Değeri	122.89
Prob. Değeri	0.0000**

** 0.05 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Yapılan F – testi ve Breusch – Pagan Lagrange Çarpanı testi sonucuna göre H₀ hipotezi reddedilmekte, birim ve / veya zaman etkilerinin olduğu ve modelin Havuzlanmış EKK için uygun olmadığı görülmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda birim ve /veya zaman etkilerinin olduğu anlaşılmıştır. İlerleyen aşamada bu etkilerin sabit etki mi yoksa rassal etki mi olduğunu belirlemek için Hausman testi yapılmış ve en doğru tahminciye ulaşılmaya çalışılmıştır. Hausman testi sonucunda “açıklayıcı değişkenler ve birim etki arasında korelasyon yoktur” şeklinde kurulan hipotezinin bu model için 0.05 anlamlılık düzeyinde reddildiği görülmüş ve sabit etkiler modelinin geçerli olduğu kanısına varılmıştır.

Tablo 3 : 1992 – 2014 Dönemi Avrasya Ekonomik Birliği Üyesi Ülkelerin Panel Veri Sonuçları

Bağımlı Değişken: ge		
Bağımsız Değişkenler	Sabit Etki	Rassal Etki
Fe	- 0.195 (0.007***)	-0.520 (0.000***)
Nx	0.003 (0.708)	0.022 (0.017**)
P	0.452 (0.083*)	0.573 (0.054*)
Gözlem Sayısı	115	115
Düzeltilmiş R ²	0.131	0.068
F – Statistic	0.000**	0.000**
Hausman Test		82.49 (0.000**)

Not: ***, **, * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere sabit etkiler tahmini sonucunda; finansal açıklık (fe) değişkeninin beklentilere uygun olarak katsayısının negatif ve istatistiksel olarak %1

düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Burada finansal açıklıkta meydana gelen % 1'lik bir artış kamu büyüklüğünü yaklaşık % 0.20 azaltmaktadır. Ticari açıklık (nx) değişkeni ile kamu büyüklüğü arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Kontrol değişken olarak kullanılan nüfus artış hızı (p) değişkeni ile kamu büyüklüğü arasında ise pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani nüfustaki % 1'lik bir artış kamu büyüklüğünü % 0.45 oranında artırmaktadır. Genel olarak ampirik analiz sonucu elde edilen bulgular Parvizkhanlou (2014) çalışmasında elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

SONUÇ

Çalışmada küreselleşme ile birlikte kamu harcamalarında meydana gelen değişim ele alınmıştır. Küreselleşme süreci ile dışa açılmanın ve dış risklerin kamusal müdahaleleri artırdığı ve kamu harcamalarında artışa yol açtığı görülmektedir. Bu artışta en önemli katkının artan dış riskler karşısında yaşanan ekonomik krizler ve bu krizlerin sonucunda yapılan sosyal harcamalar olduğu tahmin edilmektedir.

Finansal ve ticari açıklığın kamu harcamaları üzerindeki etkisi, Avrasya Ekonomik Birliği üyesi (Beyaz Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya Federasyonu) için 1992 – 2014 dönemini kapsayan panel veri analizi ile test edilmiştir. Yapılan analizde literatüre uygun olarak F- testi, Breusch – Pagan Lagrange Çarpanı Testi yapılmış ve elde edilen bulgular ışığında panel veri analizi uygulanmıştır.

Uygulanan panel veri analizi sonucunda kamu harcamaları ile küreselleşmenin göstergesi olan finansal açıklık arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir ekonomide dışa açıklık arttıkça daha fazla dış risklere ve dış şoklara maruz kalınacak bu durumda da hükümetler dış risklerden asgari düzeye indirmek için kamu harcamalarını artıracaktır. Kısaca dış risklerden korunmak isteyen ülkeler için kamu harcamalarının önemi artacaktır. Kamu harcamaları ile ticari açıklık arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Modele dahil edilen nüfus artış hızı ile kamu harcamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Nüfus artışı, kamu harcamalarının gerçek artış nedenlerinden biridir ve elde edilen sonuçlar literatürde yer alan çalışmalar ile örtüşmektedir.

KAYNAKÇA

- Abounoori, Esmail ve Ghaderi, Saman (2011) "The Effect of Trade and Financial-Openness on Government Size: A Case Study for MENA", *International Research Journal of Applied and Basic Sciences*, Vol. 2, No. 5, pp. 170-174.
- Altay, Asuman ve Aysu, Ahmet (2013) "Etkinlik ve Telafi Edici Etki Hipotezi: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Ampirik Bir İnceleme", *TİSK Akademi*, ss. 131-154.
- Aregbeyen, Omo ve İbrahim, Taofik Mohammed (2014) "Trade Openness-Government Size Nexus: Compensation Hypothesis Considered for Nigeria", *Journal of Reviews on Global Economics*, pp. 364-372.
- Aydoğuş, İsmail ve Topçu, Mert (2013) "An Investigation of Co-Integration and Causality Between Trade Openness and Government Size in Turkey", *International Journal of Economics and Financial Issues*, Vol. 3, No. 2, pp. 319-323.
- Balle, Frank ve Vaidya, Ashish (2002) "A Regional Analysis of Openness and Government Size", *Applied Economics Letters*, Vol. 9, No. 5, pp. 289-292.
- Benarroch, M., & Pandey, M. (2012) "The Relationship Between Trade Openness And Government Size: Does Disaggregating Government Expenditure Matter?. *Journal of Macroeconomics*, No. 34, pp. 239-252.
- Cameron, D. R. (1978). The expansion of the public economy: A comparative analysis. *American political science review*, 72(04), 1243-1261.
- Erauskin, I. (2013). The Impact Of Financial Openness On The Size Of Utility-Enhancing Government. *Economics*, Vol. 7, No. 38.
- Genç, Murat Can ve Telatar, Osman Murat (2015) "Telafi Hipotezi Türkiye İçin Geçerli Midir?", *International Conference on Eurasian Economies 2015*, ss. 437-444.
- Garrett, Geoffrey (2001) "Globalization and Government Spending Around The World", *Studies in Comparative International Development*, Vol. 35, No. 4, pp. 3-29.
- Islam, M. Q. (2004) "The Long Run Relationship Between Openness And Government Size: Evidence From Bounds Test", *Applied Economics*, Vol. 9, No. 36, pp. 995-1000.
- Kimakova, Alena (2009) "Government Size and Openness Revisited: The Case of Financial Globalization", *KYKLOS*, Vol. 62, No. 3, pp. 394-406.

- Liberati, Paolo (2006) "Trade Openness, Financial Openness and Government Size", Università di Urbino "Carlo Bo", Revised Edition ISE, pp. 1-49.
- Parvizkhanlou, J. Karam (2014) "An Impact of Trade and Financial-Openness on Government Size: A Case Study For ECO", International Journal Of Multidisciplinary Research In Social & Management Sciences, Vol. 2, No. 2, pp. 1 – 4.
- Rodrik, D. (1998) "Why Do More Open Economies Have Bigger Governments?", Journal of Political Economy, 106(5), 997-1032.
- Schulze, Gunther G. ve Ursprung, Heinrich W. (2000) "Globalisation of The Economy and The Nation State", pp. 295-352.
- Shahbaz, M.-Rehman, Hafeez Ur ve Amir, N. (2010) "The Impact of Trade and Financial-Openness on Government Size: A Case Study of Pakistan", Journal of Quality and Technology Management Vol. 6, No. 1, June, pp. 105 – 118.
- Tatoğlu, Yerdelen Ferda (2013) Panel Veri Ekonomisi: Stata Uygulamalı, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Zeren, Fatma ve Ergün, Suzan (2013) "Ticari Açıklık ve Kamu Büyüklüğü İlişkisi: Panel Nedensellik Testi", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt. 27, Sayı. 4, ss. 229-240.
- Zortuk, Mahmut ve Beşer, Berna (2014) "Dışa Açıklık ve Demokratik Yapının Kamu Kesimi Büyüklüğü Üzerindeki Etkisi: Rodrik Hipotezine Geçiş Ekonomilerinden Kanıt", Ege Akademik Bakış, Cilt. 14, Sayı. 3, ss. 345-359.